

OKUMAK DEYİNCE

Mehmet KAHRAMAN

Epey oldu, bir kitapçıdayım, yeni gelenlere bakıyorum. Bir de aradığım kitap var onun bulunmasını bekliyorum. Bir baba oğul da kitap arıyorlar. Muhtemelen MEB'in önerdiği 100 temel eserden bir kitabı. Bu arada oğlan kitaplar arasında dolaşüyor. Eline bir kitap aldı, baktı, evirdi çevirdi. Sonra babasının yanına gitti. Baba bu kitabı alalım mı dedi. Adam kitabı eline aldı bir önüne bir arkası baktı ve geri verdi. Okuyacaksan doğru dürüst şeyler oku. Git test çöz, ders çalış dedi. Çocuk boynu bükük kitabı yerine koydu. Koyduğu yere gidip kitaba baktım. Zarifoğlu'nun *Motorlu Kuş*'u. O an için kimin kitabı olursa olsun o kitap alınmayacaktı. Neden mi? Çünkü babanın okuma anlayışı belli. Ders çalış, test çöz. Bu aşamada kitap zararlı bir nesne. Çünkü çocuğun aklını çecek ve onu derslerinden soğutacak. Aslında MEB tavsiye etmese ve öğretmenler zorlamasa diğer kitap da alınmayacak ama öğretmen zorladığı için alınıyor.

Şimdi şunu düşünelim. Olay görgüsü geliştirilmemiş bu kısa hikâyede kiminle empati kurdunuz. Çocuk size ne çağırıyordu. Çocuğun yaşadığı duyguyu içinde hissettiniz mi? O çocuk ne yaşamış olabilir? Siz anne baba olsaydınız ne yapardınız? Aklımıza bir sürü soru gelebilir. İşte edebî metinlerin okura vermek istediği budur. Farkında olun ya da olmayın size sorular sordurarak kendimizi keşfetmemize yardımcı olurlar. İnsanları doğru düzgün anlamının en iyi yolu olayları başkasının gözünden görmektir. Çünkü o zaman gerçek duyguların farkına varabiliriz.

İnsanın kendini tanıması önemlidir. Bu hep söylenir ama tam olarak ne anlama geldiği çok ileriki yaşlarda anlaşılır. O yaşa geldiğimiz zaman aslında kendimizi tanımadığımızı, bir şekilde yaşadığımızı ve kendimize

de yabancı olduğumuzu fark ederiz. Kendini tanımak için de başkasına ihtiyaç duyarız. Duygularımızın açığa çıkması, yaşadıklarımızın farkına varmak için ötekine bakmamız şarttır. Gerçek hayatta birçok kişi ile konuşsak bile tam manasıyla iletişim kurmuş olmuyoruz. Bu konuşmalar sırasında çoğunlukla kendimizi geri çekiyor, maskelerimizi takıyoruz. Fakat kitaplarla kurulan iletişim böyle değil. Orada tamamen kendimizi verip kahramanla özdeşleşiyor, farklı bir yüzleşme yaşıyoruz. Farkında olalım ya da olmayalım bu böyle geliyor. İlla yüzleşme olması da şart değildir. Edebî eserler “deneyimi aktarmak, hayatı ve gerçekliği sorgulamak” için de okunurlar. Geçmişin birikimine yaslanmak, geleceğe ilişkin çıkarımlarda bulunmak ya da çağına tanıklık etmek için de edebî eserlere başvurulabilir.

Edebiyat eğlenceden, boş zaman aktivitesinden ibaret değildir. Okuduğumuz metinlerde yeni bir gerçekliğe, yeni bir hayat teklifiyle karşı karşıyızdır. Hayatın bize vermediğini, eksik olan yanlarımızı, iyi olana karşı duyduğumuz açlığı, samimiyeti, heyecanı, deneyimi kurmaca metinlerde buluruz. Carlos Fuentes bir yazısında şöyle der: “Kurmacayı yalnızca tek bir hayatımız varken pek çok hayatı yaşayabilmek için yaratırız.” Heinrich Mann: “Bütün romanların ve hikâyelerin amacı kim olduğumuzu bilmektir, edebiyatın önemli bir konuma sahip olmasının nedeni, sadece doğanın ve insanlar âleminin ayrıntılarını tek tek açıklaması değil, insanları hep yeni baştan keşfetmesidir.” Kitaplar bize hayaller kurdurup olmadık düşlere daldırmakla kalmaz, bize yeni bir hayat teklifi yapar. Bir de bu taraftan bak der. Kendini onun yerine koy ve öyle düşün. Bütün sanatlar öyle değil midir? Bir filmin kahramanıyla empati kararak onun yerine geçmez miyiz? Ya da onun yaşadıklarını en derinden hissetmek? Bir hayata karşı pek çok hayatı yaşamak sadece edebî eserlerle mümkündür. İnsanı biyolojik varlıktan öteye taşıyan şey de budur. Yoksa ne diye durduk yere zamanımızı boşa harcayalım.

Bu yüzden iyi kitaplarda bir insan tasarımı vardır. Orada karakter iyi olabilir, kötü olabilir; başarılı da olabilir başarısız da. Hepsinin altında kişinin kendini keşfetmesine olanak sunan çağrışımlar vardır. Şimdi Don Quijote, yel değirmenlerine saldırma aptallık mı etmiştir yoksa fazilet ve erdem için tek başına bile olsa mücadele etmeyi mi göstermektedir. Ya da Balzac’ın *Goriot Baba*’sı bütün parasını kızlarının mutluluğu için harcayan bir enayi midir yoksa evlat sevgisinin bir babayı ne hâle getirdiğinin bir örneği mi? *Suç ve Ceza*’yı okuduğunuz da Raskolnikov’un vicdan azabına şahit olmaz mıyız? İnsan kusursuz denebilecek bir cinayet işliyor ama vicdanından ka-

çamıyor. Tanpınar'ın *Huzur*'unu okuduğumuzda aslında okuduğumuz şey nedir? Var olmaya çalışan, yeni kültürel hayatı benimseyememiş sorunlu aydın bunalımı ve toplum baskısının bir aşkı ne hâle getirdiğidir konu. Ya da Peyami Safa'nın *Fatih Harbi*'ye romanı. Örnekler çok. Bu yüzden edebiyat bizi yalnızca hayaller kurdurmakla kalmaz, aynı zamanda eğitir, donatır, dinamizm sağlar, kendimizi ve dünyayı keşfetmemize olanak sunar.

Bu yüzden iyi kitaplar, iyi yazarlar okumak lazım. Ciddi okur olmak önemli. Ciddi okurdan kastım da usta yazarları okumak. Piyasa işi bir sürü kitap görüyoruz her yerde. Fuentes, süprüntü, diyor bunlar için. Ortega Y Gasset ise: “Romantik sanatçı kuşun aşk çağrısını taklit ederek çıkar ava; notaları sonra mermi yapıp bedenine saptamak için kuşun ilgisinden alçakça yararlanır.” der. Bu kitapları en önemli özelliği doğrudan duygulara hitap etmesi ve okurun beklentisi doğrultusunda yapısını oluşturması. Burası önemli. Çünkü bu tür kitapların okura vereceği hiçbir şey yoktur. Sinematografik olarak birkaç saatini alır, size hayal kurdurur ve duygularınızı coşturur ama içi boştur. Düşünmeye sevk etmez, ilkel denebilecek kaba bir dili vardır, sorgulatmaz. Evet, okuması kolaydır, yormaz, ama şu var, iyi olan yorar, iyi olan sizin katılımınızı ister, onunla birlikte sorgular, onunla birlikte metni yeniden yorumlarsınız. Bu yorumlar sayesinde okur kendi duygu ve düşüncelerini farkına varır.

Tekrar etmekte fayda var. Kurmaca metinler yaşadığımız hayatları çoğaltmaya, yeni deneyimler biriktirmeye, anlam arayışına kelimelerle katkı sunmaya, insanın kendisini keşfetmesine, ayrıca insanın hayatı-dünyayı keşfetmesine, insan olarak kalabilmesine, insani yanlarını beslemesine katkı yapar. Bugün yaşadığımız dünya, yaşadığımız coğrafya bize hangi insani erdemlerden bahsedebilir. Gözümüz, zihnimiz, gönlümüz kirlenmişken nasıl bir üretimin içinde olabiliriz. Yalnızca tüketiyoruz. Tükete tüketene tükeniyoruz ama farkında değiliz. İzlediğimiz haberler, filmler (hepsini aynı kefeye koymuyorum.) bizi maddi dünyanın içine çağırıyor. Oysa kitaplar bizi maddi dünyaya çağırmaz. Bilakis onu anlamak için kendi dünyanızı oluşturmak ister. Bu yüzden okumak hayatın keşmekeşliğine karşı bir yönelimdir. Hayatın bize vermediğini, eksik olanı, iyi olana karşı duyduğumuz açlığı, samimiyeti, heyecanı, deneyimi, sonsuzluğa duyduğumuz özlemi bulmak için kurmaca metinler okuruz.